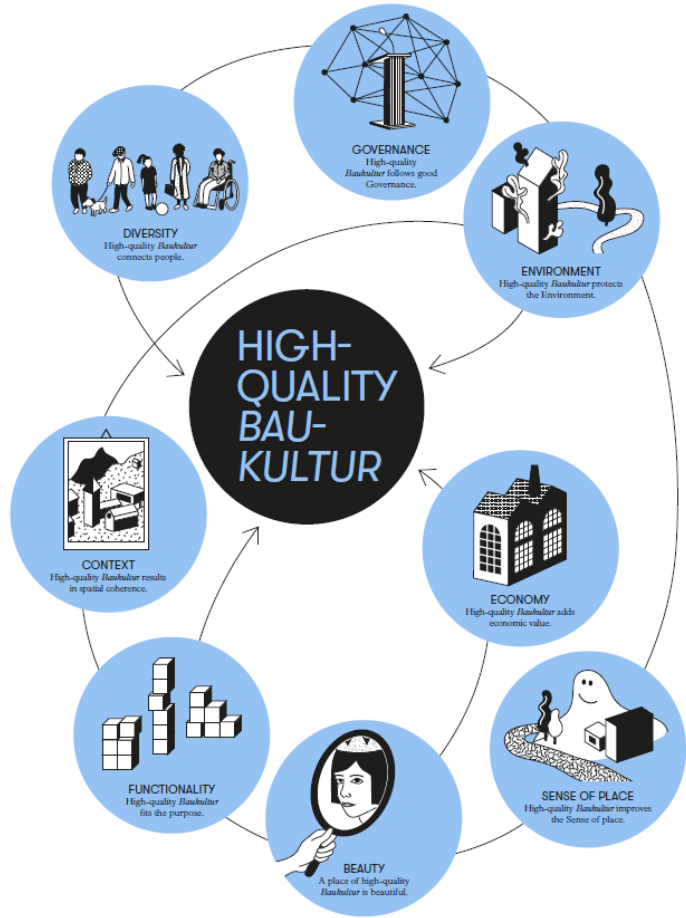

Davos Kwaliteitssysteem

Naar een hoogwaardige

Bouwcultuur

*‘Goede omgevingskwaliteit vergroot ons gevoel ergens thuis te horen’
Verklaring van Davos over Baukultur, art. 10*

De acht
criteria voor
goede
omgevings-
kwaliteit

Acht criteria voor een goede omgevingskwaliteit¹

Dit Davos Baukultur Kwaliteitssysteem biedt een meervoudige benadering om het alomvattende concept van hoogwaardige Baukultur nader te definiëren en om de omgevingskwaliteit van specifieke plaatsen te beoordelen.

Het Kwaliteitssysteem is een bijdrage aan het lopende Davos-proces, dat in januari 2018 begon met de ondertekening van de Davos-verklaring "Naar een hoogwaardige Baukultur voor Europa" door de Europese ministers van Cultuur.

De Verklaring van Davos benadrukt de centrale rol van cultuur voor de kwaliteit van de fysieke leefomgeving. Baukultur omvat alle activiteiten met een ruimtelijke impact, van ambachtelijke details tot grootschalige stedenbouw en landschapsontwikkeling. Dit document bouwt voort op de Verklaring van Davos en verdiept haar ten behoeve van een wetenschappelijk en politiek discours.

Hoogwaardige Baukultur en het Davos Baukultur kwaliteitssysteem

Het begrip Baukultur impliceert op zichzelf geen oordeel over gewenste kwaliteit. Alleen een 'hoogwaardige' Baukultur leidt tot goed ontworpen plekken die zich aanpassen aan veranderende sociaal-maatschappelijke behoeften met behoud van hun historische kenmerken. Het richt zich op maatschappelijke wensen en duurzaam gebruik van hulpbronnen en voegt economische waarde toe – hoogwaardige Baukultur is dus méér dan de afwezigheid van gebreken.

Met een hoogwaardige Baukultur wordt uiteraard voldaan aan de gewenste technische specificaties van een opdracht, zoals het programma, het gewenste volume of materiaal; minstens zo belangrijk is echter het nastreven van consensus over culturele waarden die in de samenleving in discussie zijn. Hoogwaardige Baukultur verwijst primair naar een plaats (ongeacht omvang of aard) met superieure kwaliteit, ten tweede naar de hoge kwaliteit van de processen die in de Baukultur een rol spelen en ten derde naar de uitmuntende vaardigheden en competenties van iedereen die betrokken is bij de transformatie van de betreffende plaats.

Dit kwaliteitssysteem is geschikt om de omgevingskwaliteit te beoordelen en te verbeteren en streeft dus naar een hoogwaardige Baukultur. Het is een instrument dat de communicatie bevordert en indirect ook daadwerkelijk een hoogwaardige Baukultur (in procesmatige zin en in de fysieke zin van goede omgevingskwaliteit) tot stand brengt.

De (publieke) ruimte vervult meerdere functies: artistieke, esthetische, culturele en sociale, maar ook ecologische, economische en technische. Het doel van een hoogwaardige Baukultur is het behoud, de ontwikkeling en het ontwerp van plaatsen die functioneel, duurzaam, veilig, comfortabel en gezond zijn om te wonen, werken, recreëren, verplaatsen, enz. Een hoogwaardige Baukultur brengt mensen samen en bevordert daarmee de sociale cohesie op unieke en mooie plekken. Zo bevordert ze de algemene levenskwaliteit, het subjectieve en collectieve welzijn en het gemeenschapsgevoel. Alle samenstellende delen van de publieke ruimte vragen om een hoge kwaliteit, in het belang van aantrekkelijke, diverse en inclusieve steden, dorpen en open landschappen.

---

¹ In deze vertaling is 'Baukultur' waar mogelijk vertaald in 'goede omgevingskwaliteit', maar onvertaald gelaten als het verwijst naar aspecten die niet-fysiek van aard zijn (processen, sociale, economische en culturele aspecten) of als het om het omvattende begrip Baukultur gaat.

De citaten uit de Verklaring van Davos die op elk criterium volgen zijn ontleend aan de tekst op de website van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed: www.cultureelerfgoed.nl/publicaties/publicaties/2018/01/01/verklaring-van-davos-2018

Plaats

Het Davos Baukultur Kwaliteitssysteem gebruikt de term "plaats" om objecten en locaties aan te duiden van uiteenlopend karakter en omvang, variërend in tijd, schaal, grootte en configuratie, die het hele spectrum bestrijken van het Baukultur-concept. Denk aan interieurs, enkelvoudige en complexe bouwwerken, stedelijke gebieden, buurten, wijken, delen van dorpen en steden, een regio, infrastructuur, openbare plaatsen, groene ruimtes, cultuurlandschappen, en dit alles inclusief de nabije fysieke omgeving. "Plaats" omvat alle ruimtes met een fysieke dimensie – zichtbaar of verborgen (bijv. gebouwde archeologische vindplaatsen) – die zijn ontstaan uit menselijke activiteiten en ervaringen. Maar een Baukultur-plaats is meer dan de fysiek vormgegeven structuur met tussenliggende ruimte. Het is een dynamisch, relationeel sociaal-fysische construct. Een plaats geeft betekenis en roept emoties op. De kwaliteit van een plaats heeft effect op hoe mensen hun leefomgeving waarnemen, ervaren en waarderen.

Baukultur verwijst naar alle activiteiten met ruimtelijke impact van alle betrokken actoren in de tijd. Elke plaats heeft een bestaande omgevingskwaliteit – daarin speelt het gebouwde erfgoed een rol – maar kent ook nieuwe bouwplannen, stedenbouwkundige projecten en landschapsontwerpen. Dan gaat het bijvoorbeeld om nieuwe stedelijke ontwikkeling, de aanstaande transformatie van een bestaand gebouw of de planning van de bouw van een nieuwe brug. Een plaats kan zich tegelijkertijd in verschillende project- en procesfasen bevinden. Ze heeft componenten uit allerlei verschillende tijdslagen en combineert diverse historische en culturele waarden.

Baukultur en gebouwde erfgoed

'Goede omgevingskwaliteit' heeft betrekking op de hele gebouwde omgeving en de functie daarvan in de samenleving. Daaronder vallen dus ook het gebouwde erfgoed (onroerende objecten zoals monumenten en archeologische artefacten), tuinen en open landschappen, maar ook de bouwactiviteiten van vandaag en de plannen voor de toekomst.

Goede omgevingskwaliteit is echter niet identiek aan gebouwde erfgoedkwaliteit. Plaatsen die met behulp van het Davos Baukultur Kwaliteitssysteem gewaardeerd worden met een hoge omgevingskwaliteit, zijn niet automatisch de objecten uit een erfgoed-inventarisatie of een monumentenlijst. De Baukultur-benadering en de erfgoedblik op de gebouwde omgeving zijn complementair, allebei even belangrijk voor het behoud en de duurzame ontwikkeling van plaatsen. Ze beïnvloeden elkaar, maar leggen de nadruk op verschillende aspecten van de gebouwde omgeving. Monumenteninventarisaties en erfgoedzorg richten zich over het algemeen op het belang van een object of plaats voor een bepaalde periode en op de cultuurhistorische representatiewaarde, terwijl het Davos Baukultur kwaliteitssysteem en 'goede omgevingskwaliteit' zich focussen op de democratische en inclusieve verbinding van mensen in en met hun gebouwde omgeving. Baukultur richt zich op de betekenis die het erfgoed verleent aan de omgeving en daarmee aan het welzijn.

Streven naar goede omgevingskwaliteit betekent niet alleen het beschermen van gebouwd erfgoed, maar ook het integreren van deze objecten en de waarden die ze vertegenwoordigen in alle plannings- en bouwactiviteiten opdat het erfgoed een betekenisvolle rol speelt in de toekomstige omgevingskwaliteit en beleefbaar is voor toekomstige generaties.

Objectiviteit

Wat een hoogwaardige Baukultur is, is in de Verklaring van Davos beschreven in termen van waarden en kwaliteitseisen. Hoewel de mate van 'goede omgevingskwaliteit' moeilijk is vast te stellen, is het beslist geen kwestie van subjectieve smaak, noch een kwestie die met formele normen meetbaar is. De kwaliteit van een plaats wordt individueel ervaren, afhankelijk van de woonsituatie, rijkdom of

armoede, leeftijd en levensstijl. Desalniettemin kunnen gemeenschappelijke noemers en waarden gehanteerd worden voor het definiëren en objectief beoordelen van kwaliteit. Kwaliteit is een dynamisch begrip en het oordeel over de kwaliteit van een plek kan in de loop van de tijd verschillen. Er moet dus bij elke plaats rekening worden gehouden met specifieke omstandigheden.

Acht kwaliteitscriteria

Dit Davos Baukultur Kwaliteitssysteem biedt, als uitwerking van de Verklaring van Davos, acht kwaliteitscriteria plus een set aanvullende stellingen, waarmee een oordeel gegeven kan worden over de kwaliteit van een gegeven plaats. Een goede *governance*, waarin participatieve democratie, adequate proces-organisatie en professioneel beheer een belangrijke rol spelen, draagt bij aan goede omgevingskwaliteit. *Functionaliteit* verwijst naar de mate waarin de plaats voldoet aan het doel waarvoor ze is ingericht en naar de vervulling van maatschappelijke behoeften. Respect voor de natuurlijke omgeving en het inspelen op de klimaatverandering dragen bij aan de *duurzaamheid* van een plek. *Economie*, beoordeeld naar langjarige cycli en de naar de rentabiliteit van de plaats, ook op lange termijn, is een belangrijk onderdeel van goede omgevingskwaliteit. *Diversiteit* zorgt voor levendigheid en sociale inclusie. De ruimtelijke *context* van een plaats, met zijn historische gelaagdheid en uiterlijke kenmerken, zoals de architectuur van bouwwerken, buurten, dorpen en landschappen en respect voor gebouwd erfgoed is eveneens bepalend voor de omgevingskwaliteit. De *genius loci*, de ziel van een plaats, hangt samen met sociaal weefsel, geschiedenis, herinneringen, kleuren en geuren: ze bepalen de identiteit en de gehechtheid van mensen aan een plaats. En tenslotte, plaatsen van hoge kwaliteit zijn authentiek en beantwoorden aan de menselijke behoefte aan *schoonheid*.

Deze acht kwaliteitscriteria zijn allemaal even belangrijk. Afhankelijk van het bijzondere karakter van een plaats zal het ene aspect echter een grotere rol spelen dan het andere. Omdat een kwalitatief hoogwaardige Baukultur een integrale afweging van al deze elementen vereist, is het onmogelijk om een uitspraak te doen over de omgevingskwaliteit als niet elk criterium is meegewogen. De criteria richten zich op steeds verschillende aspecten van een plaats, en bieden samen een compleet systeem voor het beschrijven en beoordelen van de kwaliteit. De onderscheiden onderdelen van Baukultur kunnen duidelijk worden toegewezen aan deze acht criteria; niettemin zijn de afzonderlijke criteria met elkaar verbonden en kan hun inhoud thematisch overlappen.

Kwaliteitsbeoordeling

Het Davos Baukultur-kwaliteitssysteem biedt een kader voor het definiëren en beoordelen van omgevingskwaliteit. Het is de eerste poging om bij de waardering van specifieke plaatsen de sociale, culturele en emotionele criteria even zwaar te laten wegen als de meer traditionele technische, ecologische en economische criteria.

De genoemde acht basiskwaliteitscriteria en uitgangspunten worden aangevuld met een stelling en een vragenlijst. Een hoogwaardige Baukultur kan voor een gegeven locatie alleen bepaald worden als alle acht criteria in ogenschouw worden genomen en uitspraken worden gedaan over de kwaliteit van alle criteria.

Doelgroepen

Specialisten in omgevingskwaliteit vormen de belangrijkste doelgroep van het Davos kwaliteitssysteem voor Baukultur en het uitvoeren van een kwaliteitsbeoordeling. Dat gaat dan om ambtelijke experts bij de verschillende overheden, maar ook om specialisten in planning, ontwerp, constructie, ambacht, renovatie en restauratie in zowel de publieke als de private sector; inclusief investeerders, ontwikkelaars, aannemers, eigenaren en exploitanten evenals beroepsverenigingen op het gebied van Baukultur. Deze experts zijn door hun werk rechtstreeks betrokken bij ruimtelijk ontwerp en ontwikkeling.

Toepassing van het Davos kwaliteitssysteem maakt duidelijk aan welke kwaliteitseisen al is voldaan en brengt tegelijkertijd tekortkomingen aan het licht die verbeterd kunnen worden door te voldoen aan de eisen van specifieke criteria.

Het kwaliteitssysteem kan echter ook gebruikt worden door leken en vertegenwoordigers van uiteenlopende groepen. Baukultur en omgevingskwaliteit raakt iedereen en is steeds opnieuw te zien, te voelen en te beleven in de dagelijkse leefomgeving. Het systeem kan helpen om het Baukultur-bewustzijn te wekken; het ondersteunt mensen bij het nadenken over omgevingskwaliteit en is een instrument om de kwaliteit van een plaats te beoordelen.

Dialogo en discours

Behoud en verbetering van de bestaande kwaliteiten van een plek en het creëren van nieuwe hoogwaardige kwaliteit moet de prioriteit zijn van elke ruimtelijke activiteit en centraal staan in elk discours over omgevingskwaliteit. Een continue, inclusieve, dialoog en een professioneel en maatschappelijk debat zijn belangrijk. De kwaliteitscriteria en hun onderliggende waarden moeten steeds opnieuw worden besproken, opdat een gemeenschappelijk en onderbouwd begrip ontstaat, zowel onder specialisten als bij leken, over de aspecten die bijdragen aan een goede omgevingskwaliteit. Het Baukultur-kwaliteitssysteem draagt bij aan dit discours.

Reikwijdte van het Davos Baukultur Kwaliteitssysteem

Het Davos Baukultur Kwaliteitssysteem vormt de basis om goede omgevingskwaliteit te objectiveren en het concept wetenschappelijk te verdiepen. Het is complementair aan bestaande processen, instrumenten, advies- en overlegorganen, juridische systemen en regelgeving. Het kwaliteitssysteem kan breed worden toegepast.

Het kan worden gebruikt:

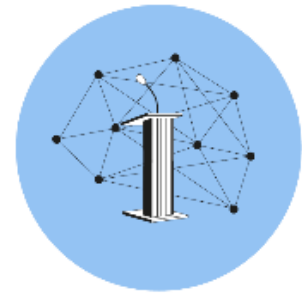
- om het belang van goede omgevingskwaliteit publiek over het voetlicht te brengen;
- om een politieke en maatschappelijke boodschap uit te dragen;
- als leidraad voor workshops met bewoners;
- om beslissers van argumenten te voorzien;
- in verschillende overleg- en gespreksbijeenkomsten;
- als afwegingskader voor een politiek of juridisch oordeel;
- om toe te passen in bestaande activiteiten en plannen;
- als een richtsnoer;
- als een referentie;
- als catalogus met kwaliteitscriteria bij prijsvragen;
- als set van criteria voor adviescommissies ruimtelijke kwaliteit;
- als toetssteen in de beoordeling van bouwprojecten en stedenbouwkundige plannen;
- om eigen projecten kritisch te evalueren;
- om succesvolle ontwerpprocessen vast te leggen en te documenteren.

In al deze gevallen is de kracht van het kwaliteitssysteem dat cruciale vragen over de omgevingskwaliteit volledig en evenwichtig worden afgewogen en dat die afweging transparant plaatsvindt.

Toepassing van het kwaliteitssysteem kan de sensitiviteit voor, en zichtbaarheid van plaatsen met een goede omgevingskwaliteit verhogen onder alle maatschappelijke en professionele groepen (experts en niet-experts). Het systeem verdiept de kennis en bevordert het publieke bewustzijn over het belang van de Baukultur-thema's, waardoor het debat over kwaliteit op gang komt, zowel in de publieke arena als in professionele domeinen waar nog (te) weinig gesproken wordt over culturele en kwalitatieve eisen.

Governance

De kwaliteit van de leefomgeving wordt sterk beïnvloed door genomen procesbesluiten en de wijze van management van de verschillende belanghebbenden van een plaats in de loop van de tijd: de *governance*. Governance is niet voorbehouden aan het openbaar bestuur, maar wordt ook uitgeoefend door de verschillende ambtelijke instanties, publiek-private partnerschappen, maatschappelijke organisaties (NGO's), de particuliere sector en bewonersgroepen.

Overheden, autoriteiten en openbare instanties moeten streven naar verbetering van de wet- en regelgeving ten behoeve van een goede Baukultuur. Ze moeten het publieke belang benadrukken van het beschermen, ontwikkelen en beheren van plaatsen met een goede omgevingskwaliteit, en daar een levendig debat over entameren.

Nationaal én lokaal beleid, gericht op het bevorderen van hoogwaardige Baukultuur, zoals architectuurbeleid of erfgoedbeleid, verhogen de kans op een goede omgevingskwaliteit. Wanneer opdrachtgevers hun eigen procedures aanpassen aan de Baukultuur-criteria, door bijvoorbeeld te werken met prijsvragen en altijd interdisciplinaire teams in te zetten (en datzelfde te vragen van de gebiedsontwikkelaars) ontstaat bij hen meer inzicht in de bijzondere kenmerken van het gebied en de locatie. Gevoed met dat inzicht zal het (bouw-)initiatief ongetwijfeld bijdragen aan een betere omgevingskwaliteit.

Samenwerking tussen het bestuur en de lokale gemeenschap is erg belangrijk om goede omgevingskwaliteit tot stand te brengen. Het Davos-kwaliteitssysteem voor Baukultuur kan de geleidelijke ontwikkeling van een schetsplan tot aan de realisatie ondersteunen, omdat het kan worden gebruikt als een nuttig bemiddelings- en communicatiemiddel.

Een betekenisvol participatieproces omvat de volgende stappen:

- Ten eerste is er informatie nodig die gemakkelijk te begrijpen is en voor iedereen toegankelijk.
- Ten tweede is scholing en training gewenst van de deelnemers om de specifieke vragen die tijdens het participatieproces opkomen te kunnen adresseren.
- Ten derde moeten alle participanten daadwerkelijk kunnen meebeslissen over de belangrijke keuzes, opdat de mensen zich sterker met hun omgeving identificeren en zich er mede voor verantwoordelijk voelen.

Rekening houden met het governance-criterium betekent derhalve het bieden van effectieve opleidings- en bijscholingsmogelijkheden. Professionele actoren in gebieds- en projectontwikkeling, planning, bouw en gebouwbeheer hebben training, vaardigheden en ervaring nodig. Voor de bevolking is algemeen onderwijs in Baukultuur gewenst.

Informatie over Baukultuur moet voor iedereen gemakkelijk toegankelijk zijn en informatiecampagnes door de overheid, maatschappelijke organisaties en andere actoren moeten actief worden ondersteund.

Hoogwaardige Baukultuur gedijt in de context van transdisciplinariteit. Oplossingsgerichte debatten en uitvoerig overleg tussen beleidsmakers, overheden, planners en het bedrijfsleven zijn belangrijk, evenals intersectorale en sector-overschrijdende samenwerking. Over de ultieme omgevingskwaliteit moet worden onderhandeld en gedebatteerd in alle maatschappelijke gremia en in alle professionele disciplines.

Goede *governance* verhoogt dus het bewustzijn, stimuleert de dialoog en bevordert de samenwerking; zo levert een goede *governance* een onmisbare bijdrage aan het realiseren van een optimale omgevingskwaliteit.

Governance in de Verklaring van Davos

Verklaring van Davos, artikel 1: “(...) Cultuur moet daarom een centrale plaats krijgen in het ruimtelijk ontwikkelingsbeleid en haar bijdrage aan het streven naar algemeen welzijn moet worden benadrukt.”

artikel 15: “Een kwalitatief hoogstaande Baukultur moet deel uitmaken van het toepasselijke juridisch kader.”

Stelling

Een goede omgevingskwaliteit hangt nauw samen met de bestuurscultuur

Hoogwaardige Baukultur bevordert kwaliteitsgerichte en locatiespecifieke processen die worden geleid door bekwame actoren die in teams werken. Het stimuleert actieve betrokkenheid van de gemeenschap en draagt bij aan transparante, inclusieve en participatieve governance bij de besluitvorming, het beheer en de zorg voor de leefomgeving.

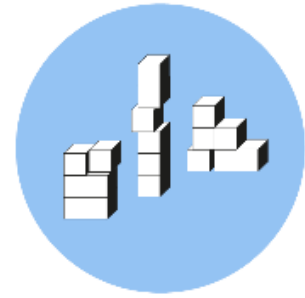
---

centrale vragen

- Zijn alle betrokkenen bekend met het begrip bouwcultuur en geven ze om de kwaliteit van de plek?
- Zijn er richtlijnen voor omgevingskwaliteit en Baukultur in de vorm van wettelijke voorschriften, eisen, normen, beleidsdocumenten, financiële prikkels of specifieke procedures?
- Is er een breed maatschappelijk debat over de kwaliteit van de plek, bijvoorbeeld via ontwerpwedstrijden, recensies of anderszins?
- Is het besluitvormingsproces over de locatie participatief, toegankelijk voor alle betrokkenen en transparant in alle stadia?
- Hebben alle betrokkenen (professionals en leken) de vereiste ervaring, kennis, vaardigheden en competenties om hun rol effectief te kunnen spelen?
- Werken de experts in transdisciplinaire teams?

Functionaliteit

Willen plaatsen met goede omgevingskwaliteit langdurig goed kunnen functioneren dan moeten ze zodanig worden ontworpen, gepland, gebouwd en beheerd, dat ze geschikt zijn voor elementaire publieke, commerciële en culturele diensten, voldoen aan de behoeften van een heterogene bevolking en ruimte bieden aan divers gebruik. Plaatsen met een goede omgevingskwaliteit passen zich eenvoudig en met succes aan aan veranderende omstandigheden en nieuwe gebruikswensen; voor nieuwe functies is makkelijk een plek te vinden. Die aanpasbaarheid verschaft zo'n plaats toekomstwaarde; het erfgoed krijgt er steeds opnieuw een nuttige functie en juist omdat het wordt aangepast voor nieuw gebruik, wordt het behouden. Gebiedsontwikkeling moet voorbereid zijn op veranderende randvoorwaarden, in het bijzonder met betrekking tot bevolkingsontwikkeling, de biodiversiteitscrisis, de klimaatverandering en de daarmee samenhangende extreme weersomstandigheden. Een plaats die zich niet kan aanpassen aan veranderende omstandigheden, verliest zijn economische waarde en zijn functionaliteit.

Op plaatsen met een goede omgevingskwaliteit is een simpele toegang mogelijk tot de technische ruimtes en installaties – opdat ze vernieuwd en aangepast kunnen worden – en ze hebben een flexibele indeling en verdiepingshoogte, waardoor aanpassing aan nieuwe functies niet ingewikkeld is. Voor infrastructuur, openbare ruimte, groene gebieden en landschap is goede toegankelijkheid en aanpasbaarheid net zo belangrijk, omdat dergelijke omgevingen significant bijdragen aan de gezondheid en het welzijn van de mensen. De publieke ruimte en de groene zones moeten, net als verkeers- en mobiliteitsgebieden, ontworpen worden voor uiteenlopende gebruiksmogelijkheden, opdat ze ook in de loop der tijd robuust en functioneel blijven.

Wanneer bestaande plaatsen worden aangepast aan nieuwe functies, is het zaak om de hoofdstructuur zorgvuldig in stand te laten, ingrepen te minimaliseren en respectvol om te gaan met al het erfgoed (niet alleen de monumentale gebouwen, maar ook landschappen, structuren, gebruikte materialen en de historische ontwikkeling). De kosten van de herbestemming moeten binnen de perken van het redelijke blijven, materialen en onderdelen worden zoveel mogelijk hergebruikt en het eindresultaat moet er aantrekkelijk uitzien.

Goede omgevingskwaliteit houdt rekening met gezondheidsaspecten door het gebruik van kwalitatief hoogwaardige, natuurlijke, niet-giftige grondstoffen en bouwmaterialen terwijl bij het ontwerp gegarandeerd wordt dat licht en lucht in voldoende mate en van voldoende kwaliteit op de juiste plaats aanwezig is. Een uitgebalanceerd ontwerp qua temperatuur, lucht en licht draagt bij aan een gezond, aantrekkelijk en comfortabel binnenklimaat en bevordert het welzijn op plaatsen waar gewoond, gewerkt en gerecreëerd wordt. De blootstelling aan lawaai en (ioniserende) straling in gebouwen en in de omgeving daarvan moet daarom geminimaliseerd worden.

Goede bereikbaarheid te voet en per fiets draagt bij aan een gezonde mobiliteit en levensstijl. Voor de sociale veiligheid is het van belang dat met name publieke ruimtes goed verlicht worden, maar dat geldt ook voor semi-publieke en private plaatsen. Helderheid en overzichtelijkheid verhogen het veiligheidsgevoel, en maken dat een plaats door verschillende groepen op verschillende manieren gebruikt kan worden.

Functionaliteit in de Verklaring van Davos

Verklaring van Davos, artikel 8: Met een kwalitatief hoogstaande Baukultur wordt zodoende niet alleen voldaan aan functionele, technische en economische eisen, maar wordt tevens tegemoetgekomen aan de sociale en psychologische behoeften van de mens.

Stelling

Goede omgevingskwaliteit is functioneel en heeft toekomstwaarde

De ontwerp- en bouwprincipes van hoogwaardige Baukultur komen tegemoet aan de menselijke behoefte aan gezondheid, veiligheid, comfort en toegankelijkheid. Ze creëren toekomstwaarde, want dankzij deze principes ontstaan plaatsen die passen bij actuele functies, maar die zich ook kunnen aanpassen aan toekomstig ander gebruik, terwijl tegelijkertijd het erfgoed wordt bewaard.

---

belangrijke vragen

- Is de plaats goed geschikt voor de functie ervan?
- Kan de plaats ook gedurende een lange tijd gebruikt worden, omdat hij aanpasbaar is aan veranderende omstandigheden, eisen en gebruikswensen, terwijl tegelijkertijd waardevol erfgoed behouden kan blijven?
- Is de plaats gezond en comfortabel voor zijn gebruikers – rekening houdend met het ontwerp, het materiaalgebruik, licht, lucht, geluid en andere aspecten?
- Is de (sociale) veiligheid van de plaats in orde – opnieuw dankzij het ontwerp, het materiaalgebruik, licht en andere aspecten?
- Is de plaats voor iedereen goed toegankelijk?
- Is de plaats verkeersluw en goed bereikbaar te voet en met de fiets?

Milieu en Duurzaamheid

Hoogwaardige Baukultur is milieuvriendelijk en klimaatneutraal, ze beschermt en beheert natuurgebieden en landschappen, ze draagt actief bij aan hun verdere ontwikkeling en ze bevordert de biodiversiteit in alle planprocessen, gebiedsontwikkelingen en beheermaatregelen. Ze streeft naar een verantwoord bodemgebruik en een acceptabel bebouwingspercentage. Compacte verstedelijking met emissieloze gebouwen in hoge dichtheden, doch met voldoende open ruimte en groenzones van goede kwaliteit is noodzakelijk, zowel voor woongebieden als voor bedrijventerreinen. Ruimtelijk beleid dient de verstedelijking van het platteland te voorkomen. Compacte verstedelijking vermindert het forensenverkeer over grote afstanden en bevordert duurzame mobiliteit.

Een hoogwaardige Baukultur stimuleert de circulaire economie: door materialen en constructies langdurig en steeds opnieuw te gebruiken, door zuinig en efficiënt om te gaan met natuurlijke bronnen en door de uitstoot van broeikasgassen te minimaliseren wordt de klimaatverandering gereduceerd. Voor nieuwe plannen en voor bestaande plaatsen zouden met enige regelmaat Milieueffectrapportages (MER) moeten worden gemaakt, waarin de mate van duurzaamheid van de betreffende plaats in kaart wordt gebracht.

Op plaatsen met een goede omgevingskwaliteit worden de gebouwen goed onderhouden, indien nodig zorgvuldig gerenoveerd, verbeterd en hergebruikt om zo hun levensduur te verlengen. Er wordt hernieuwbare energie toegepast en afvalstromen worden gescheiden ten behoeve van recycling.

Hoewel gerenoveerde gebouwen tijdens hun exploitatie meer CO₂ uitstoten dan duurzame nieuwbouw, produceren ze toch zo'n veertig procent minder van dit broeikasgas, aangezien de meeste gebouw-gebonden CO₂-uitstoot ontstaat tijdens de bouw. Het hergebruik van gebouwen en van bouwconstructies moet daarom worden bevorderd als een schoolvoorbeeld van zuinig gebruik van voorraden. Duurzaam bouwen houdt rekening met de hele levenscyclus van de bouwwerken, vanaf de eerste ontwerpschetsen, via de constructie en het gebruik tot en met de renovatie, verbouwing, demontage en recycling. Hoogwaardige Baukultur-constructiemethoden zijn eenvoudig, duurzaam en energiezuinig. Voor de productie van materialen en bouwelementen is weinig energie gebruikt en ze kunnen makkelijk worden gedemonteerd; ze zijn vrij van schadelijke stoffen, duurzaam, lokaal geproduceerd, herbruikbaar en recyclebaar. Technische installaties gaan lang mee, zijn bij voorkeur low-tech en vereisen weinig onderhoud.

Biodiversiteit dient te worden bevorderd door groene gebieden en open ruimtes onderling te verbinden en door de bodem zo min mogelijk te verhard. Tuinen en parken bevatten overwegend inheemse niet-invasieve soorten die goed passen bij de plaats en typerend zijn voor de streek. De variatie levert een aantrekkelijk beeld op.

Natuurgebieden en cultuurlandschappen met duurzaam economische en agrarisch gebruik verbeteren de biodiversiteit. Zorgvuldig beheer, gebruik en ontwikkeling van open landschappen, van stedelijke gebieden en stadsrandzones, van groene bufferzones en van agrarisch gebied rondom de stad waarbij geen ongezonde of schadelijke chemische producten en bestrijdingsmiddelen worden gebruikt (zoals kunstmest en pesticiden) dragen bij aan een goede omgevingskwaliteit. Op het platteland wordt de biodiversiteit bevorderd door het waardevolle systeem van wisselteelt in stand te houden.

Duurzaamheid in de Verklaring van Davos

Verklaring van Davos, artikel 12: Een kwalitatief hoogstaande Baukultur beschermt de omgeving. Ze ondersteunt duurzaam transport en een verantwoord gebruik van de grond, vergroot groengebieden in de stad en bevordert de gezondheid en biodiversiteit.

Stelling

Goede omgevingskwaliteit beschermt het milieu

Hoogwaardige Baukultur levert een bijdrage aan de bescherming van de biodiversiteit en houdt de natuurlijke voorraden in stand, ze beperkt de klimaatverandering is bevordert aldus een duurzame toekomst. Ze beschermt, bevordert en ontwikkelt het natuurlijke leefmilieu en de verscheidenheid aan cultuurlandschappen en natuurgebieden door middel van zorgvuldig rentmeesterschap, duurzame mobiliteit, efficiënt energieverbruik en door het gebruik van duurzame bouwmaterialen en constructiemethoden, rekening houdend met de gehele levenscyclus van een plaats.

---

belangrijke vragen

- Is er op deze plaats sprake van verantwoord ruimtegebruik (in termen van open ruimte, groenzones, aanvaardbare dichtheden en grondgebruik)?
- Bevordert de plaats de biodiversiteit (diversiteit in genetica, soortenrijkdom en ecosystemen)?
- Wordt de plaats onderhouden en duurzaam ontwikkeld, met behoud en integratie van gebouwd erfgoed?
- Zijn de bouwwerken op deze plaats simpel geconstrueerd en dus duurzaam, gemaakt van materialen met een lange levensduur en een minimale behoefte aan onderhoud, zodat bij een functieverandering de 5 R's toegepast kunnen worden (refuse, reduce, repair, reuse, recycle – ofwel: vermijdt, verminder, herstel, herbruik, recycle)?
- Is er op deze plaats geen milieuhinder (bijvoorbeeld van geluid, licht, materiaalgebruik) die schadelijk is voor de gezondheid van mensen of voor de ecologie?
- Worden er – in het licht van 'rentmeesterschap' – degelijke en grondige wetenschappelijke analyses en beleidsinstrumenten gebruikt (zoals milieueffectrapportages) bij de besluitvorming over energie-efficiëntie en ecologische voetafdruk (bijvoorbeeld de gebruikte hoeveelheid fossiele energie) om zo de milieueffecten te minimaliseren?
- Stimuleert de plaats duurzame mobiliteit?

Economie

Een hoogwaardige Baukultur in economisch opzicht wordt bereikt door optimaal gebruik, behoud en ontwikkeling van grondstoffen die lang meegaan door een zuinige en duurzaam gebiedsproces dat aansluit bij de lokale cultuur en ontwerptraditie. Instandhouding, ontwerp en realisatie van goede omgevingskwaliteit is niet extra duur, maar creëert op langere termijn juist meerwaarde.

In renovatie en nieuwbouw moeten duurzame materialen worden gebruikt. Als de bouwkosten binnen de perken blijven, heeft dat een gunstig effect op de betaalbaarheid zodat tweedeling wordt voorkomen. Goede omgevingskwaliteit heeft dus ook positieve sociaal-economische gevolgen. Als de onderhoudskosten aanvaardbaar zijn en de levensduur lang is, zijn de plaatsen ook in economische zin kwalitatief goed dus waardevast. De totale kosten van een goede omgevingskwaliteit worden berekend aan de hand van de ontwerp- en realisatiekosten, het onderhoud, gebruik en beheer, tot en met de ontmanteling en hergebruik. Het doel is om de kosten van deze hele levenscyclus voor deze specifieke plaats te minimaliseren en om de plaats efficiënt te gebruiken. Het is gewenst dat de plaats een bijdrage levert aan de regionale economie. Het profijt dat de regio heeft van onderhoudsmaatregelen, ontwerp, constructie en sloop speelt dus een rol in de Baukultur. Hoe meer contracten er worden afgesloten met lokale ondernemers, hoe groter de bijdrage van de gebiedsontwikkeling aan de regionale economie en samenleving.

Het stimuleren van de regionale economie is essentieel voor de betreffende plaats en bepalend voor de kwaliteit van de Baukultur. De economische dynamiek van plaatsen onderling kan sterk verschillen, mede afhankelijk van de vraag of er sprake is van woningbouw, commerciële functies of industrie en of de plaats in de stad ligt of op het platteland. Plaatsen met een goede omgevingskwaliteit – nieuw gebouwd of ontstaan uit zorgvuldig onderhouden erfgoed – verhogen de aantrekkelijkheid, ook voor investeerders. Dat geldt voor investeringen in bedrijventerreinen of in aantrekkelijke werkplekken voor de dienstensector, het geldt voor de overheid die investeert in gebouwen voor ambtenaren en voor de sociale en culturele sector, in woningbouw, infrastructuur en groenvoorziening en het geldt voor de projectontwikkelaars van woongebouwen.

Natuurgebieden en fraaie landschappen, stadsgezichten, monumenten, erfgoed en aantrekkelijke architectuur hebben een gunstig effect op de economie van een plaats, omdat mensen bereid zijn ervoor te betalen. Daarom moeten zulke plekken met goede omgevingskwaliteit beschermd worden en verder ontwikkeld, ook al zijn de onderhoudskosten ervan misschien wat hoger dan bij nieuwbouw. Een slimme strategie gericht op duurzaam toerisme, waarbij rekening gehouden wordt met de plaats zelf, met de mensen die er wonen en met culturele karakteristieken, kan de economische levensvatbaarheid van het platteland vergroten, in het bijzonder in gebieden met waardevolle cultuurlandschappen. Zo draagt ook het toerisme op de lange duur bij aan de instandhouding en verbetering van de omgevingskwaliteit.

Verklaring van Davos, artikel 13: Kwalitatief hoogstaande *Baukultur* voegt economische waarde toe

---

Stelling

Een goede omgevingskwaliteit heeft economische meerwaarde

Hoogwaardige *Baukultur* geeft prioriteit aan culturele waarden en langetermijninvesteringen boven economisch gewin op de korte termijn. Goede omgevingskwaliteit is waardevast en vergroot de gebruiksmogelijkheden. Hoogwaardige *Baukultur* behoudt en ontwikkelt hulpbronnen door langdurig gebruik ervan op een wijze die past bij de karakteristieken en het ontwerp van de plaats, door zuinigheid bij de constructie en in de exploitatie en door het gebruik van hoogwaardige, duurzame bouwmaterialen.

---

belangrijke vragen

- Ligt de plaats in de buurt van noodzakelijke dagelijkse behoeften, voorzieningen en/of publieke diensten zodat hij ook op de lange termijn aantrekkelijk is als woon-, werk-, recreatief en/of toeristisch gebied?
- Hebben de gebruikte bouwmaterialen en constructies een lange levensduur en lage onderhoudskosten, en is de plaats in economische zin waardevast of wordt hij zelfs meer waard?
- Is de plaats op de lange termijn rendabel en winstgevend?
- Is publieke en private investering optimaal ingezet op rentabiliteit voor de lange termijn, rekening houdend met de kosten van de hele levenscyclus, of is er geïnvesteerd met het oog op gewin op korte termijn?
- Draagt de optelsom van kosten voor ontwerp, constructie en exploitatie van de plaats bij aan de betaalbaarheid?
- Hebben de eigendomsverhoudingen en de investeringsmodellen geleid tot een levendige plaats die divers gebruikt wordt?

Diversiteit

Kwalitatief goede plaatsen waar gewoond, gewerkt en gerecreëerd wordt hebben een zodanige variatie in plattegronden en flexibiliteit in het ontwerp, dat zulke plaatsen aantrekkelijk zijn voor mensen uit uiteenlopende economische en sociale groepen. Goede omgevingskwaliteit draagt bij aan de algemene sociale diversiteit en inclusie, want één van de kwaliteitscriteria is dat er geen (sociale) barrières worden opgeworpen en dat de plaatsen genderneutraal zijn – er wordt bovendien rekening gehouden met de eisen van kinderen en jongeren.

Plaatsen met een goede omgevingskwaliteit bevorderen de ontmoeting tussen mensen, bijvoorbeeld (maar niet uitsluitend) doordat de publieke ruimte daarvoor speciaal is ingericht. Er wordt niet alleen gebouwd voor traditionele gezinnen, maar ook voor andere samenlevingsvormen en sociale verbanden tussen mensen van uiteenlopende afkomst, sexe en etniciteit. Gedeeld eigenaarschap van en identificatie met een plaats met een hoge economische en sociale veerkracht begint met een gedeelde waardering voor zo'n plaats. Gemeenschapsgevoel wordt geschraagd door democratische en participatieve besluitvorming – bij Baukultur gaat het om ruimtelijke ordening en bouwplanning – en dat resulteert in plaatsen die economische en sociale meerwaarde hebben. Mensen ontmoeten elkaar in ruimtes, ze verbinden zich met elkaar door verbeeldingskracht en door herinneringen, door sociale interactie en door taal. Gemengde wijken en nabijheid van verschillende sociale groepen voorkomen segregatie die zou ontstaan wanneer de woonlasten op de ene plaats voor de meerderheid van de samenleving niet meer op te brengen zijn, terwijl, aan de andere kant van het spectrum, de wijken met louter goedkope huizen verloederen en in verval raken.

Publieke ruimtes waar het aangenaam vertoeven is, zoals pleinen en parken, dienen zo ontworpen en beheerd te worden dat ze in elk geval openbaar blijven en goed toegankelijk zijn, zodat frequente ontmoeting tussen groepen uit verschillende sociale milieus mogelijk is. Dit is een belangrijk aspect van sociale integratie. De inzet van ontwerpkracht ten behoeve van interactie is daarom van belang bij alle ruimtelijke en bouwkundige pogingen om goede omgevingskwaliteit te realiseren. Het doel is het voorkomen van gentrificatie en van gettovorming die ontstaan wanneer bepaalde groepen zich de ruimte toe-eigenen. Zo draagt ontwerpkracht dus indirect, maar doorslaggevend, bij aan de sociale veiligheid.

De gemeenschappen in het landelijk gebied die uit traditie en regionale processen zijn ontstaan, zijn tot op zekere hoogte zeer divers. Gewoonlijk speelt het leven en het werken zich er in vrij compacte ruimtes af, de leeftijdsopbouw is of was er vaak gemengd. Maar een diversiteit die van buitenaf wordt opgelegd, wordt er meestal niet geaccepteerd. De diversiteit op het platteland moet gekoesterd worden, voor een duurzame veerkracht van de gemeenschap. Verwaarlozing van gebouwen en van cultuurlandschappen en ontvolking van het platteland zijn voor die veerkracht en diversiteit funest.

Diversiteit in de Verklaring van Davos

Verklaring van Davos, artikel 11: Een kwalitatief hoogstaande Baukultur bevordert levendige wijken die op verschillende manieren worden gebruikt.

Stelling

Goede omgevingskwaliteit verbindt mensen

Hoogwaardige Baukultur weerspiegelt en versterkt inclusieve gemeenschappen en nodigt uit tot meervoudig ruimtegebruik. Goede omgevingskwaliteit bevordert de interactie tussen sociale groepen en stimuleert de gemeenschappelijke verantwoordelijkheid, met ruimtelijke en sociale cohesie als uitkomst. Hoogwaardige Bouwkultur impliceert een sociaal-inclusieve ruimtelijke ordening.

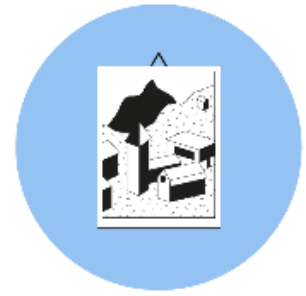
belangrijke vragen

- Garandeert de plaats het recht op gelijkwaardigheid, vrijheid, veiligheid en leefbaarheid?
- Is de plaats ontworpen voor levendige activiteiten en voor meerdere functies (zoals wonen, werken, ontspannen e.d.)?
- Is de vormgeving van de publieke en private ruimtes gericht op ontmoeting en verbinding?
- Is de plaats geschikt voor diverse gebruikers (bijvoorbeeld qua sexe, handicap, leeftijd, origine e.d.) en voor verschillende sociale groepen?
- Biedt de plaats de gelegenheid om gemeenschappelijk verantwoordelijkheid te nemen voor private en bovenal voor publieke ruimtes (bijvoorbeeld via participatie, wijkraden en dergelijke)?
- Zijn er maatregelen genomen om segregatie, gentrificatie en gettovorming door specifieke groepen in bepaalde gebieden te voorkomen?
- Is de plaats in sociaal opzicht levendig en veerkrachtig?

Context

Als het gaat om de context in relatie tot het bereiken en behouden van goede omgevingskwaliteit, dan ligt de sleutel in de mate waarin de omgeving en de geschiedenis van de plaats beleefd kunnen worden: een welbewust en respectvol ontwerp van de plaats kan die ruimtelijke en historische context expliciteren. De ruimtelijke kwaliteit van een plaats wordt beïnvloed door, en is afhankelijk van geografische, economische en sociale factoren.

De bestaande kwaliteit en het karakter van de plaats met zijn historische, fysieke en ruimtelijke eigenschappen behoort het inspirerende uitgangspunt te zijn voor het tot stand brengen van goede omgevingskwaliteit. Elke ruimtelijke interventie moet gebaseerd zijn op kennis en begrip van de plaats en zijn omgeving, opgedaan door studie en ruimtelijke analyse, of het nu gaat om een kleinschalige buurtschapje of om een grootschalig cultuurlandschap. Nieuwbouw en gebiedsontwikkeling moeten niet alleen aansluiten bij de fysieke ruimtelijke context, maar ook bij de cultuurhistorie op een manier die het erfgoed recht doet en zijn samenhang en identiteit versterkt.

Op het niveau van regionale en bovenregionale ruimtelijke plannen zijn heldere gemeenschappelijke doelen en strategieën, en ondubbelzinnige contracten tussen de deelnemende consortia voorwaardelijk voor het bereiken van ruimtelijke samenhang. Sleutelbegrippen zijn regionaal ontwikkelingsbeleid, het stimuleren van samenwerking, uitmuntende coördinatie van sectorale beleidsdoelen en afstemming hiervan op een gemeenschappelijke visie. Ruimtelijke concepten voor breed geformuleerde programma's op zo'n grotere geografische schaal kunnen de horizontale coördinatie versterken en helpen om regionaal te denken en te handelen – voorbij het louter lokale belang.

Bij een hedendaags ontwerp – ongeacht of het gaat om planvorming, nieuwbouw of transformatie – moet rekening gehouden worden met de gebouwde en niet-gebouwde lokale context. Met respect dient het eigentijdse ontwerp in te spelen op de bestaande regionale identiteit en op het aanwezige historische erfgoed. Monumenten krijgen nieuwe functies en worden daardoor behouden. Eigentijdse architectuur sluit respectvol aan op de landschappelijke en cultuurhistorische karakteristieken, op de open ruimtes en op de bestaande bebouwing in hun relatie tot de omgeving. In het beste geval brengt de nieuwe, hedendaags vormgegeven gebiedsontwikkeling samenhang tot stand tussen bestaande kwaliteiten en kenmerken van het landschap, de traditionele bebouwing, typologie, kleur en materiaalgebruik.

Wanneer er wordt gestreefd naar ruimtelijke samenhang, wordt er dus bepaald niet gevraagd om een gebrek aan overtuigingskracht of een onmerkbaar inpassing van de nieuwbouw in de bestaande context. Hoewel een ontwerp dat aansluit bij de bestaande maat en schaal, materialen en kleuren in de omgeving vaak de beste keuze is, kan een helder, nieuw accent op de juiste plaats de bestaande ruimtelijke samenhang juist versterken en nieuwe omgevingskwaliteit toevoegen.

De context is wel degelijk ook een criterium bij een nieuwe ontwikkeling in een relatief recent opgeleverd gebied. Overall, bij elke gebiedsontwikkeling en elke nieuwbouwactiviteit, heeft men de keuze om vakkundig en zorgvuldig aan te sluiten bij het bestaande, of het nieuwe er respectloos naast te bouwen.

Context in de Verklaring van Davos

Verklaring van Davos, artikel 8: Het ontwerp van de gebouwde omgeving, de relatie tussen objecten en hun gebouwde en natuurlijke omgeving, ruimtelijke samenhang, schaal, materialisering: dit zijn allemaal factoren die onze kwaliteit van leven direct beïnvloeden.

artikel 9: Cultureel erfgoed is een essentieel onderdeel van een kwalitatief hoogstaande Baukultur.

Stelling

Goede omgevingskwaliteit leidt tot ruimtelijke samenhang

Plaatsen met een goede omgevingskwaliteit passen uitstekend in de gebouwde en natuurlijke omgeving. Monumentale bouwwerken en hedendaagse architectuur sluiten er op elkaar aan en hebben een relatie met specifieke lokale karakteristieken zoals de ouderdom van bouwwerken, de schaal, typologie en het materiaalgebruik.

---

belangrijke vragen

- Is er een uitvoerige analyse gemaakt van de context voordat de gebiedsontwikkeling in gang werd gezet?
- Is in het ontwerp rekening gehouden met het omringende open landschap, de bebouwingsdichtheid, de kleuren en materialen en speelt het in op kleine en grotere gebiedskenmerken?
- Is het belang onderkend van erfgoed en van lokale/regionale karakteristieken (zoals samenhangende historische ontwikkeling, bestaande en nieuwe architectuur, landschappelijke kwaliteiten), worden deze kenmerken beschermd, meegenomen en in alle ruimtelijke ingrepen geïntegreerd?
- Gaat het hedendaagse ontwerp een respectvolle dialoog aan met de bestaande gebiedskenmerken, en wordt de aanwezige kwaliteit door de nieuwe ontwikkeling beschermd en verbeterd?
- Zijn er in de omgeving van deze plaats toegankelijke groene gebieden, en dragen die dan substantieel bij aan omgevingskwaliteit?

Genius Loci

Plaatsen met een goede omgevingskwaliteit zijn plaatsen waar mensen zich sterk mee verbonden voelen. De bewoners en omwonenden zijn er trots op, het gaat ze aan hun hart en ze zijn bereid zich ervoor in te zetten; ook buitenstaanders voelen zich op zo'n plaats thuis, vanwege de ongreepbare 'geest' van die bijzondere plaats, de zogenoemde *Genius Loci*.

Sociologisch onderzoek en omgevingspsychologie wijzen uit dat mensen die de specifieke kenmerken van een gebied goed kennen, die vertrouwd zijn met haar geschiedenis en identiteit, zich beter met zo'n plaats kunnen verbinden en haar eerder beschouwen als iets bijzonders. Goede omgevingskwaliteit versterkt en ondersteunt die emotionele band met een plaats en bevordert zo het algemeen welzijn. Mensen houden ervan om te wonen en te werken in urbane of landelijke gebieden waar ze kunnen wortelen en waar ze positief over zijn. Sociale relaties, interactie en 'erbij horen' maakt dat je je vertrouwd voelt en verbonden met anderen; ze versterken de 'geest' van een plaats. De meeste mensen geven de voorkeur aan plaatsen met een sterke eigen identiteit, in plaats van straten en landschappen waarvan er dertien in een dozijn gaan. Er zijn talloze relaties en onderlinge verbanden tussen mensen (en hun identiteit) en de gebouwde en onbebouwde omgeving (en de identiteit daarvan).

Een respectvolle omgang met de bestaande ruimtelijke kwaliteit betekent tegelijkertijd respect voor de bestaande identiteit en versterkt de Genius Loci. Die is kwetsbaar en reageert gevoelig op ingrijpende en onzorgvuldige veranderingen. De Genius Loci kan opgeroepen of versterkt worden door een intelligente, goed ontworpen verstedelijking waarin bestaande kwaliteiten worden gekoesterd en nieuwe iconen worden toegevoegd, mits de bevolking nauw betrokken wordt bij de veranderingen. Locatiespecifieke in plaats van gestandaardiseerde ontwerpen versterken de architectonische verscheidenheid, terwijl met standaardplannen het lokale en regionale onderscheid tussen de verschillende plaatsen wordt uitgewist. Juist het locatiespecifieke maakt dat mensen zich emotioneel kunnen binden en wortelen.

Ontwerptradities, technische innovaties en sociale veranderingen zijn stuk voor stuk valide aanleidingen voor eigentijdse ontwerpen en transformaties, zolang ze identiteit en aantrekkelijkheid toevoegen waar mensen trots op zijn. De Genius Loci wordt daarentegen bedreigd door politieke, sociale, economische en andere ontwikkelingen, alsmede door ruimtelijke planning en bouwplannen die géén nieuwe betekenislagen toevoegen, maar de bestaande juist verstoren of vernietigen. Het historisch besef van mensen is rechtstreeks verbonden met het monumentale erfgoed. Plaatsen hebben een relatie tot je familie, tot vriend en vijand, tot werk en vrije tijd, tot natuur en landschap, tot geuren en geruchten, ze leveren een palet aan gebouwde en ongebouwde referenties aan collectieve en individuele emotie en herinnering.

Een goede omgevingskwaliteit in relatie tot het criterium Genius Loci vraagt om ingrepen die voor iedere ruimtelijke situatie opnieuw, locatiespecifiek, moeten worden aangebracht. Er zijn uiteenlopende oplossingen denkbaar, zolang maar rekening gehouden wordt met de bijzondere wensen en noden van de mensen ter plekke. Hoogwaardige Baukultur onderkent en respecteert het bestaan van zeer uiteenlopende menselijke identiteiten, en gunt hen allen hun eigen thuisgevoel.

Genius Loci in de Verklaring van Davos

Verklaring van Davos, artikel 10: Een kwalitatief hoogstaande Baukultur vergroot ons gevoel ergens thuis te horen.

Stelling

Goede omgevingskwaliteit versterkt de Genius Loci
Hoogwaardige Baukultur bevordert de positieve emotionele betrokkenheid van mensen met plaatsen. Mensen voelen zich thuis op plaatsen die een sterke identiteit hebben waarmee ze zich verbonden voelen; zulke plaatsen vervullen een sociale, psychologische en culturele behoefte.

---

belangrijke vragen

- Is de plaats bijzonder als drager van de lokale identiteit, omdat hij uniek is of authentiek, zodat mensen zich met zo'n plaats kunnen verbinden?
- Versterkt het ontwerp de streekidentiteit, en de gehechtheid van mensen eraan, zodat ze zich er thuis voelen?
- Is kwaliteit van natuur en landschap op de plaats zodanig dat mensen kunnen ervaren dat ze er deel uitmaken?
- Toont het ontwerp van de plaats, in materiaalgebruik, constructie en gebruik respect voor lokale en regionale waarden en voor de geschiedenis van de gemeenschap en haar afzonderlijke leden? Worden die waarden aan toekomstige generaties overgedragen?
- Is de manier waarop de plaats gebruikt wordt in overeenstemming met de ecologische draagkracht en wordt de ruimtelijke kwaliteit en de integriteit van het menselijk leven daarbinnen behouden of verbeterd?
- Levert de plaats een bijdrage aan de ruimtelijke en sociale samenhang dankzij een ontwerp dat ruimte biedt aan sociale interactie, dat de gedeelde regionale identiteit versterkt en mensen trots maakt op hun streek?

Schoonheid

De schoonheid van een plaats met een goede omgevingskwaliteit is het gevolg van het esthetische, ruimtelijke en emotionele effect op de waarnemer. Een toeschouwer of een samenleving als geheel ondergaat gevoelsmatig de kwaliteit van een plaats, vormt zich een mening en beoordeelt de schoonheid ervan. Een goede omgevingskwaliteit wordt alleen bereikt als schoonheid een expliciet doel is van planning, ontwerp en realisatie van de plaats.

Er zijn geen algemeen aanvaarde maatstaven meer om schoonheid te bepalen, en de canon van wat mooi is, is in onbruik geraakt. De waarden die aan een plaats worden toegeschreven en de betekenis ervan verschilt van mens tot mens en verandert ook nog eens in de loop der tijd. Maar dat maakt het oordeel over schoonheid nog niet irrelevant of willekeurig. Professionals moeten uittrentreuren en diepgaand blijven debatteren over schoonheid en de factoren die daarbij een rol spelen. We moeten dat debat met goede argumenten voeren over onze concrete ervaringen met schoonheid, en we moeten de dooddoener 'het voldoet aan de welstandseisen' achter ons laten. Tegelijkertijd moeten ontwerpers kennis nemen van het lokale debat en onderzoeken wat mensen in de buurt van de ontwikkellocatie over het algemeen mooi vinden. Een levendig debat over schoonheid behoort op tal van plaatsen gevoerd te worden, omdat schoonheid voor iedereen relevant is en niet alleen een onderwerp behoort te zijn van professionele ontwerpers of van boekhouders en controllers. Het is een essentiële culturele waarde die onze gedeelde perceptie raakt.

We nodigen experts en leken uit om de kenmerken en waarden die hen aan een plaats bevallen, te benoemen, de aspecten dus waar ze van genieten en die ervoor zorgen dat ze zich (emotioneel) met die plaats verbonden voelen.

Naast het subjectieve oordeel over de schoonheid van een bepaalde plaats, zijn er ook objectieve maatstaven die een rol spelen bij opvattingen over schoonheid, ongeacht persoonlijke of culturele voorkeuren. Experts zouden meer onderzoek moeten doen naar de factoren die maken dat mensen een bepaalde plaats 'mooi' noemen. Er is behoefte aan empirisch onderzoek naar kwalitatieve oordelen en voorkeuren en de lokale verschillen daarin. Waarschijnlijk komen daar indicatoren uit naar voren die te maken hebben met evenwicht, verhoudingen, symmetrie, eenvoud, complexiteit en variatie, compositie, ritmiek, beweging, articulatie, expressie, materiaalgebruik, transparantie of verlichting. Dergelijke indicatoren kunnen per locatie verschillend gewogen worden. De afweging die tot een bepaald waardeoordeel leidt moet dan ook glashelder en openbaar zijn.

Schoonheid in de Verklaring van Davos

Verklaring van Davos, artikel 8: Een kwalitatief hoogstaande Baukultur komt daarom tot uiting in de toepassing van een bewust, goed doordacht ontwerp bij elke bouwopgave en landschapsontwikkeling, waarbij prioriteit wordt gegeven aan culturele waarden boven economische winst op de korte termijn.

Stelling

Een plaats met een goede omgevingskwaliteit is mooi
Hoogwaardige Baukultur speelt in op de zintuiglijke waarneming vanuit een fundamenteel begrip van de relatie tussen ruimte, object en individu. Het streeft naar een positief esthetisch oordeel en naar een harmonische relatie tussen de mens en de plaats. Goede omgevingskwaliteit verhoogt het geluksgevoel en de kwaliteit van leven.

Belangrijke vragen

- Krijgt de waarnemer een goed gevoel voor de esthetiek, de ruimtelijkheid en de sfeer van de plaats?
- Voelen mensen zich op deze plaats op hun gemak?
- Vinden mensen deze plaats mooi?
- Worden er specifieke esthetische waarden aan de plaats toegeschreven, die een evenwicht tot stand brengen tussen formele kwaliteitscriteria en de inpassing in een complexe context?
- Draagt de schoonheid van de plaats bij aan het welzijn en het geluksgevoel?

WAARDEER JE PLAATS!

Het Davos Baukultur Kwaliteitssysteem is een hulpmiddel om de mate van omgevingskwaliteit te bepalen van iedere plaats of locatie, of het nu om een voorgenomen ontwikkeling gaat of een al bestaande situatie.

De persoon of de groep die het systeem toepast zal de vragen misschien moeten aanpassen aan de kenmerken van de locatie, maar het is wel de bedoeling dat alle acht criteria uit het Kwaliteitssysteem beoordeeld worden. Het oordeel spreekt zich altijd uit over de kwaliteit van 'vandaag', dat wil zeggen dat het, afhankelijk van de situatie, een uitspraak doet over de bestaande omgevingskwaliteit, opgebouwd uit alle tijdslagen, over een zojuist opgeleverd object of over een voorgenomen interventie.

Voordat de beoordeling aan de hand van het kwaliteitssysteem wordt toegepast moet worden vastgesteld binnen welke randvoorwaarden dat zal gebeuren: welke data zijn beschikbaar, hoeveel tijd en expertise kan (of moet) eraan besteed worden, en welk object of welke plaats wordt er precies beoordeeld. De vragenlijst uit de catalogus zal afhankelijk van deze randvoorwaarden aangepast moeten worden, en de antwoorden op sommige vragen zullen gedetailleerder, specifiek en uitgebreider kunnen zijn dan de meer globale en kortere antwoorden bij criteria waarover minder informatie beschikbaar is.

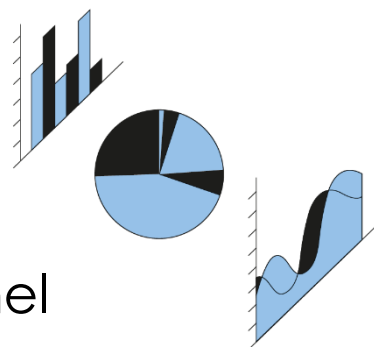
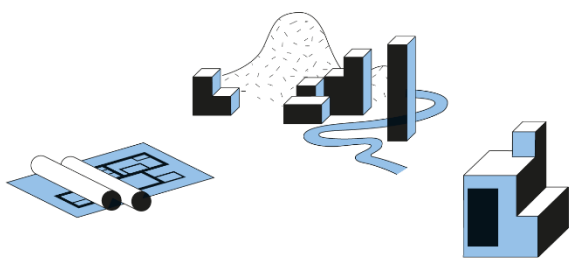
De beste resultaten worden bereikt als het Kwaliteitssysteem in een interdisciplinaire groep en met participatie van bewoners wordt toegepast. Het Baukultur-concept is complex en daarom is het over het algemeen niet doenlijk om de criteria gedetailleerd en liefst objectief te beoordelen door één individu of een groep van één type professionals. Vandaar dat het Kwaliteitssysteem zo is opgezet dat het bruikbaar is voor een interdisciplinaire dialoog waarbij specialisten en leken uit de ambtenarij, economie, ontwerp- en bouwwereld, erfgoedsector en dergelijke in gesprek gaan met lokale bewoners over de gewenste omgevingskwaliteit, over de doelen en over de middelen om die kwaliteit te bereiken. Zo worden ook lokale partners in staat gesteld deel te nemen aan de (gebieds-)ontwikkeling, erover mee te beslissen en bij te dragen aan het ontwerp; ze kunnen zo hun betrokkenheid en verantwoordelijkheid voor de plaats in daden omzetten. De vragenlijst is een laagdrempelige manier om over de aspecten van goede omgevingskwaliteit in workshops met bewoners in gesprek te komen, en kan daardoor een prima startpunt zijn voor de noodzakelijke dialoog tussen leken en experts.

Als hulpmiddel voor de beoordeling bevat het Kwaliteitssysteem een formulier waarop de antwoorden voor alle acht criteria kunnen worden ingevuld. De antwoorden geven aan in hoeverre de kwaliteitsvereisten van elk criterium zijn bereikt – het is de bedoeling dat de antwoorden zowel schriftelijk beargumenteerd worden als dat ze in een ranglijst een cijfer krijgen toebedeeld. De optelsom van alle antwoorden bij alle criteria geeft inzicht in hoe goed de omgevingskwaliteit van de betreffende plaats eigenlijk is. Het is geen uitputtende vragenlijst die hier wordt gepresenteerd. De vragen kunnen worden aangepast en uitgebreid met onderwerpen die voor de betreffende plaats relevant zijn. Voor een gedetailleerd en objectief oordeel zouden per criterium vooraf streefwaarden en indicatoren kunnen worden opgesteld, toegesneden op de schaal en de aard van de betreffende plaats.

Een plaats heeft een uitmuntende omgevingskwaliteit als op alle criteria hoog gescoord wordt. Maar natuurlijk spelen de specifieke omstandigheden een rol: voor het oordeel over landschappelijke of stedelijke plaatsen, over monofunctionele gebouwen (zoals scholen) of gemengde wijken zullen de criteria verschillend gewogen worden, afhankelijk van de aard van de situatie. Het eindoordeel, beschreven in tekst en weergegeven op een schaal levert als het goed is inzicht in de specifieke kwaliteiten van een plaats, zowel in de mate van omgevingskwaliteit als in de factoren die daarin nog verbeterd kunnen worden gezien de aanmerkingen per criterium. Op deze manier wordt het kwaliteitsoordeel navolgbaar en plausibel voor partijen die niet bij de oordeelsvorming betrokken waren.

1. Kies je plaats

Bepaal de schaal en typologie van de plaats die je wilt beoordelen op kwaliteit. Het kan een los bouwwerk zijn, een buurt, een landschap, een stad etc. En het kan een bestaande plaats zijn of een ontwerp betreffen.

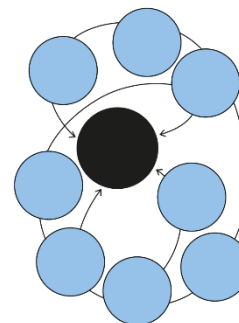
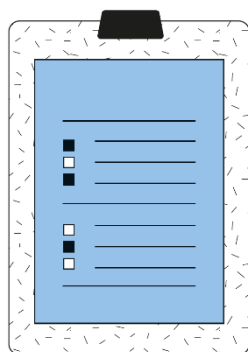

2. Verzamel data

Zet de algemene informatie, voor zover beschikbaar, over je plaats op een rijtje. Wellicht is het wenselijk om nader specifiek onderzoek te doen voor een meer diepgaand inzicht in de aard van deze plaats.

3. Raadpleeg het formulier

Gebruik het uitgebreide vragenformulier van Davos Kwaliteitssysteem om de omgevingskwaliteit van de plaats te beoordelen.

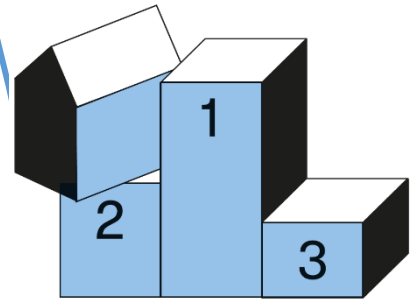

4. Ontdek de criteria

Raak vertrouwd met de acht criteria van het Davos Kwaliteitssysteem voor Baukultur. De criteria zijn afgeleid van de Verklaring van Davos, ze omschrijven de principes die een rol spelen bij 'goede omgevingskwaliteit' en ze geven structuur aan je kwaliteitsbeoordeling.

6. Beschrijf je waarnemingen

Formuleer je algemene waarnemingen over de manier waarop de eisen uit alle afzonderlijke criteria van toepassing zijn op jouw plaats, waarbij je je baseert op de antwoorden die je op de vragenlijst invulde. Geef voor elk criterium een kwaliteits-rangorde aan op de schaal die bij het formulier zit.

5. Beantwoordt de vragen

Geef naar je beste weten antwoord op de vragen van alle criteria. Misschien is het nodig om de vragen aan te passen of om extra vragen toe te voegen gezien de aard van je locatie. Gebruik harde feiten en indicatoren, als het nodig is om het kwaliteitsoordeel met bewijzen te onderbouwen.

7. Trek conclusies

Formuleer je eigen conclusie over de integrale omgevingskwaliteit op grond van de score per criterium op je ranglijst. Geef ook deze slotconclusie een rangorde op de schaal. Je kan op het formulier ook aangeven welke bijzondere kwaliteiten deze plaats heeft, en welke mogelijkheden er nog zijn voor kwaliteitsverbetering.

De 8 criteria

In 2018 werd door de gezamenlijke Europese ministers van Cultuur de Verklaring van Davos over Baukultur gepresenteerd. Iedere ingreep in de fysieke omgeving moet bijdragen aan een betere omgevingskwaliteit en daarvoor is een integrale aanpak én verbeeldingskracht nodig, zo werd gesteld. In 2021 is een nieuw hoofdstuk aan de Verklaring van Davos toegevoegd: het Kwaliteitssysteem, waarin acht criteria zijn geformuleerd waaraan de kwaliteit van een plek zou kunnen worden afgelezen.

Met de ondertekening van de Davos-verklaring Baukultur in 2018, committeerde de Nederlandse regering zich aan de ambitie om de cultuur van het bouwen zwaarder te laten wegen dan bijvoorbeeld de economische, technische of zelfs sociaal-maatschappelijke aspecten. Aan de kwaliteit van deze aspecten zou automatisch worden beantwoord bij aandacht voor de bouwcultuur, zo is de gedachte. De Verklaring van Davos is daarmee een pleidooi voor de lange termijnvisie, voor het werken met niet-meetbare kwaliteitssystemen en voor het omarmen van complexiteit in het streven naar schoonheid en de beleving van de ruimte om ons heen, een ruimte waarmee iedereen zich kan identificeren en waar iedereen gebruik van wil maken en blijven maken. Het gaat daarbij ook weer om de drie grondprincipes van architectuur die Vitruvius meer dan twee eeuwen geleden formuleerde: gebruikswaarde, belevingswaarde en toekomstwaarde. Bij de Baukultur gaat het ook om de cultuur van het samenwerken bij het tot stand brengen van een kwalitatief hoogwaardige stedelijke of landschappelijke omgeving in plaats van hoogwaardige bouwwerken in het algemeen.

In de Nederlandse situatie is het stellen van bouwcultuur boven bouweconomie uitermate relevant. We staan ook hier voor immense opgaven. Niet alleen moet er tal van woningen worden gebouwd, maar de toekomst van ons land zelf staat op het spel met klimaatproblematiek, de stijgende zeespiegelstijging, de veranderende en teloorgaande biodiversiteit, de stikstofcrisis en de verarming van het landschap. De omgang met deze opgaven vraagt om een holistische visie die ver vooruitkijkt. Het is van groot belang dat architecten, stedenbouwkundigen, landschapsarchitecten, architectuurhistorici, en alle aanpalende vakgebieden in gezamenlijkheid gaan bouwen aan de toekomst van Nederland. Het ontwikkelen van een integrale visie en aanpak om zo het publieke belang te dienen moet weer bovenaan de agenda komen te staan. We hebben grote behoefte aan verbeeldingskracht en aan een nieuwe bouwcultuur van de toekomst.

Om het oordeel over een goede omgevingskwaliteit enigszins tastbaar en objectiveerbaar te maken zijn nu acht criteria geformuleerd: het Davos Baukultur Kwaliteitssysteem. Hiermee is tot doel gesteld om deze criteria te verwerken in wet- en regelgeving, ze toe te passen bij ontwerpprijsvragen en als instrument te gebruiken bij adviescommissies voor ruimtelijke kwaliteit. De criteria kunnen dienen als agenda voor gesprek en als een checklist om te voorkomen dat belangrijke aspecten van kwaliteit over het hoofd worden gezien wanneer wordt gebouwd aan onze omgeving.

Een ruimtelijke ingreep is een culturele daad.

Scan voor het hele verhaal achter de acht criteria uit het Davos Baukultur Quality System de volgende QR-code:

